

Találkozásom II. János Pál pápával

Bevezetés – „Ne féljete!”

Aki megpróbálta már elmagyarázni egy burokban született nyugati embernek a kommunista elnyomás lényegét, az tudja, milyen nehéz dolog megértetni velük, miben éltünk.

Karol Wojtyła közülünk való volt, hittünk neki, ismertük, és ő is ismert minket. Olyan helyzetbe emelte az Isten, hogy tenni tudott értünk, meg tudott mozdítani bennünket. Ha ő nincs, alighanem még mindig legfeljebb holmi „emberarcú kommunizmusban” élnénk. Nem véletlen, hogy halálakor hatalmas tömegek követelték világszerte a szentek sorába emelését. Mert hát kiket is avat az egyház szentté? Azokat, akik életükkel követendő példát mutattak.

John O’Sullivan írja *Az elnök, a pápa és a miniszterelnök* című könyvében: a szocializmus bukása nagyban köszönhető annak, hogy három kulcspozíciót egyszerre töltöttek be olyan személyek – Ronald Reagan, Karol Wojtyła és Margaret Thatcher –, akiknek megválasztására kevesen számítottak, de konzervativizmusukkal végül révbe értek. Kétségtelenül jó csillagállásnak nevezhető, hogy egy időben három ilyen nagy formátumú személyiség volt hatalmon. Sullivan „középkádereknek” nevezi őket, „akiknek a csúcsra jutásáért egy lyukas garast nem adott volna senki”. Ezt mindannyiuk esetében mélyen sértőnek érzem, de Karol Wojtylával kapcsolatban különösen. Hiszen a lengyel pápa nem volt politikus a szó klasszikus értelmében. Csak annyira, mint Jézus Krisztus. A Mester egyházat alapított, amelynek politikusok alávetették magukat. II. János Pál „csak” ezt a művet folytatta, újjáépítve a bennünk lakó lélek templomát. Nélküle a trió másik két világi tagja nem tudta volna elérni, hogy Kelet-Közép-Európa békésen kijusson a rá nehezedő szovjet medve karmai közül. Más szóval: lehet politizálni hit nélkül, de nem érdemes. A küzdelemhez lelki támasz is kell.

Az 1978-as év harmadik pápája tehát egy lengyel bíboros lett. Ez sokakat meglepett akkor. Négy és fél évszázad óta ő volt az első nem olasz, és az összes korábbi pápa között a legelső szláv származású. Már ez is épp elég meglepetés volt a világnak. De a legnagyobbnak mégiscsak az számít, hogy egy, a kommunista Szovjetunió leigázta ország fia ment Rómába a konklávéra, hogy onnan a katolikus egyház fejeként térjen haza. Pápai székfoglaló szentmiséjén elhangzottak azok a szavak, amelyek – Reagan elnök klasszikus fogalmazásával – a gonosz birodalmának összeomlását idézték elő alig több mint egy évtized múlva: „Ne féljete! Tárjátok szélesre ajtóitokat Krisztus előtt! Ne féljete, mert hatalma csak neki van fölöttetek, senki másnak!” És Kelet-Európa kommunista rabságba taszított népei megfogadták az intést. A kommunista hatalom kezdett félni helyettük, olyannyira, hogy még a pápa életére is tört.

Boldog Kinga emlékezete

Vannak közvetlen és közvetett találkozások, s hiszem, hogy van eleve elrendelés. Nem emlékszem már, kinél olvastam, hogy a véletlen az a szükségszerűség, amelynek feltétlenül be kell következnie. Az egymásba öltődő és egymást feltételező események persze jobbára csak utólag állnak össze meggyőző sorrendbe, az elején nagyon ritkán látjuk a láncolatot. A hívő ember tudja: az Úr jeleket helyez el útjainkon, amelyeket vagy észreveszünk és követünk, vagy nem, és akkor nehezebben járjuk be saját ösvényeinket, alkalmasint fontos, meghatározó találkozásokat elmulasztva emberekkel, eseményekkel. Hogy velem ez hogyan történt, az alábbiakban mondom el.

Fogalmam sem volt 1969-ben, hogy miként térek majd vissza három évtized múltán, 1999-ben Ózandecbe. Akkor nagy szakállú, hosszú hajú, farmeres, krisztusapucsos, hippy kinézetű, kopott katonai hátizsákos, autóstoppal csavargó ifjonc voltam, aki épp csak egy éve kezdett rácsodálkozni Lengyelországra, s azért vetődött el az ezeréves határhoz közeli Stary Sączba, mert kölyökkorában szeretett atyai nagymamája esti mesék gyanánt a magyar szentek és boldogok leggyakrabban mesészerűen kalandos élettörténeteivel traktálta. S egyikük, IV. Béla királyunk lánya, a Szemérmes Boleszló krakói és szendomíri herceghez férjhez adott Kinga alapította 1280-ban az itteni klarissza kolostort, amelynek első főnökekasszonya is volt. Számos egyéb jótéteménye mellett neki köszönhető a Krakó melletti Wieliczka sóbányájának feltárása, amelyhez egyik legendája is kapcsolódik. E szerint nászajándékként megkapta apjától a máramarosi sóbánya használati jogát, s ezek birtokbevételének jelképéül az egyik ottani sókútba bedobta kék köves jegygyűrűjét, ez a gyűrű aztán a föld alatt Wieliczkáig vándorolt, ahol kútásáskor bukkant rá egy szegény parasztember. Sókristályba volt ágyazódva... Ott nyitatta Kinga Erdélyből hozott bányászokkal az első lengyel sóbánya tárnáit. Kedvem támadt hát megtapasztalni a mesék kézzelfoghatóságát.

Nem tudtam, hogy Kinga emlékezetére évente, július harmadik vasárnapján, halálának évfordulója közelében körmenetet tartanak, és ezen az egyetlen napon az egyébként szigorúan zárt kolostor nővérei kiléphetnek a falak közül, s részt vehetnek rajta. Álltam ott beleszöppelve a tömegbe a jeles napon, és ámulva láttam, hogy a Kinga ereklyéit tartalmazó ezüstitádkó, amelyet a vállukon vittek az arra érdemesek, arasznyi széles magyar nemzetiszín szalaggal van átkötve a hasonlóan széles lengyel mellett. Mivel már gagyogtam valamicskét lengyelül, meg is kérdeztem a mellettem álló öregurat, hogy ez mindig így van-e. Azt válaszolta: mi sem természetesebb, hiszen Kinga mindkét nemzetnek édesanyja volt. Körbejártam a kolostort, a falait, a kapualját, az udvarát, s nem találtam semmilyen magyar nyomát annak, amit az öregúr mondott, sehol egy emléktábla. Méltatlannak érezve a helyzetet, ifjonti lelkesedéssel feltettem magamban, hogy valamiképpen kezdeményezni fogom, hogy emlék állíttasson itt a magyarok nevében is Árpád-házi Boldog Kingának. Három évtized múlva valósulhatott meg, de megvalósult!

Legalább egy kopjafa kellene

Már másodízben szolgáltam 1999-ben a Varsói Magyar Nagykövetségen, ezúttal kulturális és sajtóügyi tanácsosként. Az év januárjában a varsói nunciatúra azzal a kérdéssel fordult a misszió keresztl hazánkhoz, hogy milyen módon kívánunk részt venni Boldog Kinga június 16-án esedékes, II. János Pál pápa által celebrált szentté avatási szertartásán, Ószandecben. S akkor ismét eszembe jutott a harminc éve született gondolat: minimálisan kellene egy kopjafa, maximálisan pedig a sókristály legendájára emlékeztető székelykapu. Kemény küzdelem és hatékony égi segítség révén az utóbbi felállítását sikerült elérni a kolostor szomszédságában. Így aztán 1999. június 16-án, amikor a klarissza rendházban tett látogatása után a milliónyi zárandok részvételével tartott kanonizációs szentmisére indult a Szentatya, megállította a „páпамobilt” a hatalmasra sikeredett székelykapu előtt, és e szavakkal áldotta meg: „Nyíljon ez a kapu a lengyel–magyar barátság második évezredbe vezető útjának kezdetére!”

Erről az eseményről még szólunk, de most ugorjunk vissza némiképp az időben. I. János Pál halála után, 1978. október 16-án egy krakkói bíboros, Karol Wojtyła, aki lengyel főpapként utazott Rómába a konklávéra, ott maradt, hogy II. János Pál néven foglalja el Szent Péter trónját. Akkortájt házasságom révén Varsóban éltem civilként. Napi rutinnal hallgattam a Szabad Európa adásait. Éppen arról tudósítottak, hogy egy lengyel alpinista, Wanda Rutkiewicz valami nyugatnémet csapattal feljutott a Mount Everestre. Szenzáció, hiszen ő volt az első nő „a világ tetején”. Lengyelország pedig méltán húzta ki magát. Itt tartottunk, amikor a SZER megszakította műsorát, és bemondták, hogy nagyon fontos esemény történt, azonnal kapcsolják vatikáni tudósítójukat. A riporter jelentkezik, hangja rendre elcsuklik a megindultságtól. S hallom, felszállt a fehér füst: a krakkói metropolita, Karol Wojtyła bíboros vállára helyezik a palliumot. Mintha fejbe vertek volna, életemben először éreztem, hogy történelmi esemény részese vagyok. Még a SZER adását zavaró generátorok is mintha zárlatot kaptak volna – a vétel átmenetileg hihetetlenül tisztára váltott. Érthetően jönnek át a frissen választott pápa lengyel szavai:

„És íme, a tiszteleltre méltó bíborosok megválasztották Róma új püspökét. Messzi országból hívták e székbe. Messzi országból, de a hit és a keresztény hagyományok közösségében mégis mindig oly közeliből. Féltem elfogadni ezt a választást, de megtettem a Jézus Krisztus urunk iránti engedelmesség és Édesanyja, a Legszentebb Szűz Mária iránti teljes bizalom szellemében.”

Felidézve az akkori pillanatokat, mindannyiszor a fülemben cseng első pápai szentmiséjén elhangzott figyelmeztetése is.

„Ne féljete! Tárjátok szélesre ajtóitokat Krisztus előtt! Nyissátok meg az Ő megváltó hatalmának kapuit, nyissátok meg az államhatárokat, a gazdasági és politikai rendszereket, a kultúra, a civilizáció és a fejlődés széles terei előtt! Ne féljete! Krisztus tudja, mi rejtezik az emberi lélekben. Egyedül Ő tudja! Manapság az ember oly gyakran nincs tisztában azzal, hogy mit hordoz magában a lelke és a szíve mélyén. Oly gyakran elbizonytalanodik, hogy mi értelme is van életének e földön. Kétségek gyötrik, amelyek kétségbeesésbe taszítják. Ne féljete, mert hatalmas csak Neki van fölöttetek, senki másnak!”

A térdre hullt „gorilla”

Szinte fizikailag éreztem, hallani is véltem, mint görögnek le rólunk a lelkünk és szívünk mélyét nyomasztó súlyos kövek. Sohasem tapasztalt felszabadultság érzése töltött el. Barátaim, akikkel együtt hallgattuk az éter hullámain e mondatokat, ugyancsak így voltak vele, szinte kiabálva bizonygattuk egymásnak. Még kálvinista cimborám hűvös-ségét és távolságtartását is mintha elfújta volna a Szentlélek.

Ama október 16-án ösztönösen arra gondoltam, azonnal el kell mennem a legközelebbi templomba, hogy hálaimát mondjak az Úrnak. Odakint kiderült, hogy ugyanez a gondolat mozdította meg egész Lengyelországot. Hatalmas tömegek vonultak az utcákra, némelyek kezében gyertya, mind templomba siettek. A Żytia utcai szentély már annyira megtelt, hogy alig fértünk el az egyébként tágas hajóban. „Imádkozzunk – zendült fel a számomra nem látható oltártól a pap baritonja. – Fivéreim és nővéreim, fogjátok meg egymás kezét, s mondjuk el együtt a Miatyánkot!” Jobbról és balról kezek fonódnak a kezemre. Valami megismételhetetlent érzek: ezernyi kézen fut át a hála, az öröm, a hit, a remény és a szeretet vibrálása. Úgy tetszik, megszűnt a gravitáció, s ha tehetném, lepillantnék a lábamra, vajon tényleg lebegek-e, de a sűrű tömegben ez nem volt lehetséges, ezért inkább elhittem, hogy létezik levitáció.

Nem egészen egy évvel később, az erős júniusi napfényben állok a varsói Győzelem téren (ma Piłsudski tér), illetve helyesebben kissé odébb, a Szász Parkban. Viszonylag jó minőségű katonai látsövem van, úgyhogy elég tisztán látom őt az oltárnál. Mellettem népes család táborozik a fűvön, a nagypapának a készülék hátára felgumizott, két darab 4,5 voltos elemmel működő szovjet Szokol rádiója van, beállítva rajta a Lengyel Rádió egyenes adása. Nagy segítség, mert a fákra, villanyoszlopokra hamarjában felmókolt hangszórók meglehetősen torzán szólnak. Így aztán a Szokolnak köszönhetően érthetően halljuk: „Szálljon le hozzánk a Te lelked, és változtassa meg a föld orcáját! E föld orcáját!” Majd a már Rómából ismert felhívás: „Ne féljete!” És akkor másfél millió ember tekintett fel ott az égre, aztán egymásra, az arcok kitisztultak, felderültek, a csillogó szemekből kiolvasható volt: tényleg, mitől is féltünk, félünk? Ha Isten velünk, ki ellenünk? S szinte szemmel láthatóan párolgott el mindannyiunkból a félelem, a rettegés, a Gonosz lelkeinket gúzsba kötő csápjai ernyedten hulltak a porba. Valódi katarzis volt!

Hogy mi történt, azt egy prózai, ám annál meggyőzőbb eset tanúsítja. Amikor a krakkói repülőtéren a pápa búcsúzott, kezét fogott a lengyel biztonsági emberekkel is. Az egyik gorilla térdre borult előtte, és megcsókolta a kezén Szent Péter, a Halász gyűrűjét. Az esetet csak a tévé egyenes adásában lehetett látni, a későbbi összefoglalókból a cenzúra kivágatta. Mindhiába, tízmilliók láthatták a saját szemükkal a hatalom tehetetlenségét, százalmas vergődését, amint szembe kellett néznie a valósággal, s mint kiderült, számára a vég kezdetével.

A következő láncszem számomra 1991 volt, II. János Pál első magyarországi látogatása. Akkoriban már itthon éltem ismét, az *Új Magyarország* szerkesztőségében dolgoztam, s mint „lengyelszakértő” azt a feladatot kaptam, hogy állítsam össze a lapnak az eseményt köszöntő mellékletét. Bemutattam benne Karol Wojtyła életpályáját, unikális képanyagát a lengyel archívumok térítésmentesen bocsátották rendelkezésünkre. Vél-

hetően jól sikerült, mert meghívást kaptam a budapesti nunciatúrán tartott fogadásra, amelyen Őszentsége is részt vett. Akkor és ott találkoztam vele először, emberközelből. Aztán, második magyarországi zarándokútja alkalmából, ismételten nekem jutott a lapnál az ünnepi melléklet szerkesztése s az újabb személyes találkozás lehetősége, megint csak a nunciatúrán.

Ej, jó uram! – Négyszemközt a pápával

Most pedig következze a legemlékezetesebb nap, 1999. június 16-án, Ószandecben. Már túl voltunk a klarissza kolostor előtt felállított székykapu Wiktor Skworc tarnóvi püspök általi felszentelésén, ott ültünk nejemmel és lányaimmal a szabadtéri misére berendezett mezei oltár előtti első széksorokban a számtalan VIP-vendég között. Mint a székykapu ötletadója és felállításának egyik szervezője, rengeteg intéznivalóm volt, alig aludtam valamit a nagy napra virradó éjjel, végletesen fáradt voltam. Mögöttünk zarándokok milliós tömege, köztük húszezren Magyarországról is. Hallottuk, hogy a pápa előző este elcsúszott a krakkói rezidenciáján, megsérült, és lehet, hogy helyette Macharski bíboros, krakkói metropolita vezeti majd Árpád-házi Boldog Kinga szentté avatásának ceremóniáját. Végül mégiscsak megérkezett a Szentatya. Mindenki megélné, én is igyekeztem küzdeni az újra meg újra rám törő szendérgéssel. Egyszer csak a feleségem oldalba bökö: „Nézd csak, ezek a papok keresnek valakit!” Emelem leragadó pilláimat, s látom, hogy a pápa személyi titkára, Stanisław Dziwisz püspök és Stanisław Sojka atya, a tarnóvi szeminárium lelkipásztori igazgatója, akivel kezdettől fogva munkatársak voltunk az ünnepi szentmisével kapcsolatos előkészítő és szervező munkákban, szaporán szedik a lábukat, s mintha egyenesen felénk tartanának. Sojka atyánál is jártam az éjjel, az utolsó szálakat varrtuk el.

És nem volt mese, engem kerestek. „Elnézést kérünk, de adódott egy kis probléma, kérnénk szépen, jöjjön velünk” – hallom. Összeszedtem magam, s mentem. Bevezettek a fából ácsolt, gyönyörű mezei oltár alatt kialakított jókora sekrestyébe. Odabent bíborosok, érsekek, püspökök tucatjai készülődtek a misére. Meg sem álltunk, egyenesen egy kis ajtóhoz vezettek a helyiség sarkában. Nyílik az ajtó, előretessékelnek. A kinti világossághoz szokott szemem kissé káprázik, de annyit látok, hogy a csöpp szobában egy zöld ernyős lámpával megvilágított íróasztalnál, nekünk háttal ül valaki miseruhában. S ültében megfordul... Jézus, Mária, ez Ő! A Szentatya! Egy ív papírt tartott a kezében, és azzal a páratlan, békés, szeretetteljes mosolyával fordult hozzám, és azt mondta: „Ó, hát maga az a székykapus ember? Segítene nekem kicsit ezzel a kis szöveggel?” Gyökeret eresztettem az elképedéstől, éreztem, hogy rogyadozik a lábam. „Nahát, mit áll ott olyan szerencsétlenül? Jöjjön ide, kérem. Dolgozzunk, mert tudja, azt szeretném, ha a magyarok értenék, amit majd mondok nekik.” Odaléptem hozzá, s térdre esve megcsókoltam az ujján Szent Péter gyűrűjét. A pápa a karosszéke melletti ülőkére mutatott, és fej fej mellett hajoltunk együtt a papírja fölé. Ő olvasta a fonetikusán leírt magyar szöveget, én meg javígtattam a kiejtését. Úgy húsz percig tartott a munka. Végül magyarul köszönt meg a segítséget. Én meg csurom verejték voltam az izgalomtól. Búcsúzásul megáldott.

A Szentatya látta, milyen állapotban vagyok, s újra elmosolyodott, ezúttal – nincs rá jobb szavam – huncutul: „Ej, jó uram, mit van úgy oda? Higgye el nekem, a pápa is csak egy ember!”

A szentmise keretében hosszú sorban járultak Őszentsége elé fontos és kevésbé fontos emberek, hogy átadják neki ajándékaikat. A sorban ott voltak székely népviseletben a kapu alkotói, Both Laci ács és fafaragó mester családja és emberei Gelencéről, akik a székelykapu gyönyörű makettjét adták át. Meghajthatták fejüket előtte lányaim is, Dóra és Sarolta.

Csak egy ember

Múltak az évek, 2003-ban – már mint a Varsói Magyar Kulturális Intézet igazgatója – segítettem eljutni a Vatikánban szolgáló pannonhalmi bencés szerzetes Somorjai Ádám atyának a Lublini Katolikus Egyetemre. A Rómából érkezett gép és a Lublinba induló vonat között volt néhány óra, addig az intézetben láttuk őt vendégül. Beszélgetésünk közben Somorjai atya egyszer csak megjegyezte: mi bizony ismerjük egymást, ha eddig nem is találkoztunk. Hogyhogy? – képedtem el, mire megkérdezte, emlékszem-e, hogy Ószandecben gyakoroltam egy szöveget II. János Pállal. Persze hogy emlékeztem, hogyan is lehetne az ilyesmit elfelejteni. „Nos, azt a szöveget én írtam neki, s én is fordítottam magyarra. Ama szöveg révén tehát találkoztunk, ugyebár?” – nevetett rám.

Nem tudom, van-e olyan, hogy utolsó gesztus. Az egyik legutóbbira 2005. október 15-én, Lakiteleken került sor, néhány hónappal azt követően, hogy a lengyel pápa megtért az Úrhoz. II. János Pál első magyarországi szobrát avattuk fel a népfőiskola Keresztény Pantheonjában. Hála Istennek, hazánkban később további helyeken is állítottak emléket neki.

Lányaim Ószandecben ajándékot kaptak a pápától, egy olvasót, amelyen főpásztori botjának keresztes, krisztusos másolata csillog. Az ágyuk fölött tartják a relikviát. A jellegzetes pásztorbotot még I. János Pál számára készítette egy olasz szobrász, Lello Scorzelli, s II. János Pál folytatta a hagyományt. Pásztorbotja számunkra azonban kizárólag őt idézi. A pápát, aki a megrendült, zavarban levő, esendő embernek ama emlékezetes szöveggyakorlás után azt mondta: „A pápa is csak egy ember.”

Valóban?

És miként élte meg Karol Wojtyla pápává választását?

Amikor ez megtörtént, együtt a lengyelekkel, egész Lengyelországgal elindultam a legközelebbi templom felé. Nagyon örültem. S amikor aztán első zarándokútjára érkezett hazájába, eleinte úgy gondoltam, végigkísérem az egész országban. Hanem amint megláttam azt a másfél millió embert a varsói szentmiséjén, elbizonytalanodtam: vajon van-e értelme annak, hogy mindenhová kövessem, hiszen semmi esélyem sincs rá, hogy a közelébe kerüljek. Arra jutottam, hogy jobban járok, ha a lengyel és a külföldi média

segítségével tájékozódok. Így aztán csak Varsóban vettem részt pápai szentmisén. Azt kell mondjam, hogy más ezrekhez képest egészen jó helyet fogtam ki, közel a Győzelem térhez, a Szász Parkban, ahonnan az orosz katonai látcsöveimmel meglehetősen jól láthattam Őt.

Nagyon erősen átéltem az egészet, különösen a szentbeszédet, ahol a Szentatya azt mondta, hogy nem lehet megérteni sem az ember, sem a nemzetek életét Krisztus nélkül. A legdrámaibb s egyben a legemelkedettebb pillanat akkor következett, amikor érces hangon felkiáltott: „Jöjjön el a Te Lelked, és élessze újra a föld orcáját... Ennek a földnek az arcát!” És megismételte, amit még közvetlenül pápává választása után üzent: „Ne féljete! Ne féljete, itt, ezen a földön!” A szívből jövő hatalmas hit ereje sugárzott a hangjából. S akkor egymásra néztünk ott mind: tényleg, ha Isten velünk, mi a fenétől is kellene félnünk? És én attól a pillanattól fogva valóban nem félek semmitől és senkitől „itt, ezen a földön”. Egyszerűen örökre elszállt belőlem a félelem. Ha a pápa nem fél, akkor nekem sem szabad! Bármilyen hatalom próbál is rám ijeszteni. Tehetnek egy szívességet. Meggyőződése, hogy abban a pillanatban nemcsak én ébredtem rá erre, hanem velem együtt sok millió ember. Katarzis volt. Lehet, hogy hülye példa, ám szerintem pontosan tükrözi, hogy mi történt, az az eset, amikor Krakkóban, a pápát búcsúztatók sorában az egyik biztonsági ember, valami derék ávós nem bírta tovább, és térdre rogyott, hogy megcsókolja a Szentatya kezét vagy gyűrűjét, mindegy. Az élő közvetítésben láthatta mindenki, a későbbi összefoglalókból már kivágták. Attól még megtörtént. S én akkor életemben először megéreztem, hogy közeleg a rendszer vége, s hogy talán van esélyem megérni az összeomlását. Amit átélünk, szerettük volna eljuttatni Magyarországra is. Felvettük a pápai homíliákat a rádióból, mondatról mondatra fordítottuk a misére kikerkezett hazai barátainknak.

Az volt az érzésem, hogy az Úristen játszadozik velem: mit bír még ez a pasas? Mindamelllett ez a szentmise alighanem egész korábbi és talán későbbi életem legfontosabb pillanatait jelentette. Halálosan fáradt voltam már az elmúlt napok rengeteg intéznivalója után, több éjszakán át alig aludtam valamit, nem is mindig azért, mert nem volt rá idő, hanem a kimerültségtől. Ott voltak a székely fafaragók, állították a kaput, amihez például daru kellett meg a helyi tűzoltók segítsége, aztán megvolt a műszaki átadása. Both Laciék nyúztak, hogy akkor ők most mit csináljanak három napig, nem szokták ők a henyélést. Egy nap elvittem őket kirándulni, tutajoztunk a Dunajecen, de több időt nem tudtam rájuk szánni, mert rengeteg dolgom akadt a protokollal is, ami szintén az én vállaimat nyomta. Kitalálták, hogy ők bizony szívesen készítenének pár 1:100-as arányú kicsinyített székelykaput, a nagynak a hű mását, ha volna anyag és asztalosműhely, mert ugye Szandecbe csak vésőket meg szekercéket hoztak. A polgármester segítségével anyag is került, meg műhely is. No, el voltak foglalva, örömmel láttak neki az új feladatnak. És készült kapumakett a polgármesternek, kezdettöli partneremnek, Stanisław Sojka atyának, a tarnóvi püspöknek, no meg a Szentatyának. S egy darab végül nekem is, meglepetésként. A pápának persze nem lehet csak úgy ajándékot adni, ezt is egyeztetni kellett az egyházi tényezőkkel.

Június 16-án reggel hétkor már mindenkinek el kellett foglalnia a helyét a mezei oltár előtt, a VIP-eknek is. Hozzám meg az utolsó pillanatban, úgy éjjel tizenegy óra

felé érkezett meg a még hiányzó harminc darab VIP-belépő. Akiknek szólt – mint például Patrubány Miklós, akinek a kapu finanszírozását köszönhetjük –, azok Ószandectől 15 kilométerre laktak egy szállodában, fent a hegyen, nagyjából gellérthegynyi magasságban. Sojka atya is ott lakott, vele is volt még egyeztetésem. Elindultam feléjük. Az éjszakai úton ezer és ezer zárandok jött szembe gyalogosan, lépésben tudtam csak haladni a szolgálati Volvóval. Aztán a kocsinak elkezdett gyengülni a fénye, bedobta a törülközőt a generátor. Már csak helyzetjelzővel haladtam, hogy spóroljak az akkumulátorban maradt töltéssel. El lehet képzelni: sötét éjszaka, az úttest tele emberekkel, én meg gyertyafényű autóval hajtok közéjük... No, nem sokáig! Kifogyott az áram, s a gép leállt. Nézem a mobilomat: térerő nuku. Kész, végem van, soha nem jutok fel a szállodához, s mindjárt éjfél...

A közelben rendőrautót fedeztem fel – ők vettek vontatóra, s felhúztak a hegyre. Éjjel kettő volt, mire mindent elrendeztünk, már búcsúztam és kifelé tartottam Sojka atya szobájából, amikor belém villant: te jó ég, pár óra múlva pápai szentmise, és én meg sem gyóntam! Fordulok sarkon, mondom Sojka atyának, mi a helyzet. Ő megindultan mosolygott, majd megkérdezte: „Bánod-e tiszta szívedből mindazt, amit vétkeztél?” Érzésem se volt rábólintani sem, nemhogy szólni, s ő már rajzolta is a keresztet a homlokomra e szavakkal: „Ego te absolvo, eredj végre aludni!”

A kocsim ott maradt a parkolóban, egy kedves barátom, Kovács Csaba Zsolt, aki akkoriban a kulturális minisztériumban dolgozott, s onnan jött egy szolgálati Volkswagen Golfal, a markomba nyomta a slusszkulcsot: vigyem csak el a járgányt, majd másnap este visszaadom. Igaz, ez nem CD-s autó volt, úgyhogy körülményesebb volt vele közlekedni a mise miatt közlekedési korlátozásokkal megtűzdelt területen, de legalább visszajutottam Ószandecbe. Két-három órát még így is aludhattam volna a hajnali indulásig a helyszínre, de nem jött a szememre álom. Tényleg rettentő fáradt voltam, s mindehhez hozzájött egy Krakkóból érkezett rossz hír: a Szentatya elcsúszott a fürdőkádban, megsérült, és lehet, hogy Macharski bíboros helyettesíti majd Őt a szentmisén.

A párás, esőre álló szürke reggelben ott ültünk végre mindannyian az első sorokban, az oltárral szemben. Örveztünk, hogy mégiscsak megérkezett a pápa, s nemsokára kezdődik a szertartás. Akkor bökött oldalba a feleségem: „Te, jön Sojka atya, s az ott mellette, úgy látom, Dziwisz érsek, a Szentatya titkára.” S néhány perc múlva már négy szemközt lehettem a pápával.

Így nem lettem nagykövet

Lengyelországnak mindenekelőtt azt szeretném megköszönni, hogy férfivá érlelt, s nem hagyott belepuhulnom olyasmibe, mint a langyos kádári posvány. Lengyelországban váltam felnőtté. Olyan életkorban kerültem oda, amikor – hogy egy kommunista klaszszikust idézzek – „edzik az acélt”. Amikor a fiatal legény férfivá formálódik. Számomra Lengyelország mindig távlatosabbnak tűnt, mint a kádári Magyarország. Ha Budapesten maradtam volna, nem kizárt, hogy magam is betagozódtam volna a „kaparj, kurta, neked is lesz”, a „tiltás-tűrés-támogatás” hármas elvének világába, abba, hogy „jaj, csak

békesség legyen, mindenáron”. Hát nem mindenáron! Erre tanított meg Lengyelország. Más szóval: a független gondolkodás készségére. Ezért van az, hogy képes vagyok alkalmasint külső szemlélőként tekinteni a saját nemzetemre, Hazámra.

Jól tükrözi, hogy miről beszélek, Engelmayer Ákos esete. Képzeljék csak, volt idő, amikor jobboldali kormány volt uralmon, hogy elkezdtek pedzegetni: szerénységem lehetne a következő varsói nagykövet. Aztán persze nem lettem, de a fülembbe jutott egy pletyka, ami talán megmagyarázza, miért nem. Miniszteri rangú egyén mondta rólam állítólag a következőket:

„Az igaz, hogy a fickó kitűnően ismeri a matériát, a nyelvet, a kultúrát, csak az a baj, hogy szinte túl jó is a beágyazottsága, s néha hajlamosnak látszhat elfelejteni, kit képvisel kinél. Mint ahogyan Engelmayerrel volt. Túlságosan összenőtt a lengyelekkel. S ráadásul ez az ember még indulatos is. Márpedig lehet, hogy a két ország érdekei eltérőkké válnak, s neki határozottan fel kell lépnie a lengyelek felé. Ha nem ért egyet a kormányzati állásponttal, nem fogja végrehajtani a lengyelek ellen irányuló utasítást. Inkább lemond. Tőlem lehet nagykövet, de úgy vélem, a személyében egy időzített bombát ültetnénk abba a székbe. S kérдем én, kell ez nekünk?”

Nos, így nem lettem nagykövet – a pletyka szerint. S úgy tűnik, nem is leszek, mert a hatalom nem szereti azokat, akik úgymond „rugalmatlanok”, és véleményük van. Ismeretes a keserű bölcsesség a közszolgálatban: mi is volt a köztisztviselő utolsó szava, mielőtt kirúgták? „Volna egy ötletem...” Tudják, uraim, csak azt sajnálom, hogy ha mindaz, amiről a pletyka szól, igaz, nem kaphatom meg írásban. Mert aranykeretbe tenném, és díszhelyre akasztanám ki a lakásomban!

Melyik magyarországi lengyel szimbólumnak volt a legnagyobb hatása rám? Talán mégis a szolnoki hídfőnél elhelyezett emléktáblát említeném elsősorban. 1849-ben az ott vívott csatában a magyarok egyszer csak hanyatt-homlok megfutamodtak az osztrákok elől. A lengyel légio katonái ezt látván parancs nélkül, halált megvetve előrerontottak. A magyarok elszégyelltek magukat, sarkon fordultak, és végül győztek. Lelki szememmel látom, a honfitársaimnak tele a gatyája, a lengyelek meg hurrá, előre! Éles helyzetekben példát vehetnénk jóbarátainkról még ma is...

Sajátos jelenség, hogy napjainkban mintha Brüsszel is hasonlóan gondolkodna, gyakran fűjnek a lengyelekre, merthogy úgymond nem elég simulékonyak. A magyarországi jobboldal pedig ugyan gyakran tesz jóindulatú kijelentéseket a lengyelekkel kapcsolatban, stratégiai partnerséget emleget, ám ami a tetteket, a gyakorlatot illeti, már nem olyan rózsás a helyzet. Ha közelebbről szemügyre vesszük a kapcsolattartás pozitív eseményeit, a legtöbb dologról kiderül, hogy jószerint „partizántevékenység” gyümölcse. Azaz egyéni vagy kisközösségi, civil kezdeményezések, személyükben elkötelezett emberek munkája fekszik benne, kormányzati támogatás alig. Szerencsére számos önkormányzat, partnertelepülés, oktatási intézmény, kulturális központ, de még plébánia is tart fenn élő kapcsolatot egymással, s – Nagy Lászlóval szólva – ezek a tényezők „viszik át a szeretmet a túlsó partra”. Nem tudom, miért, de politikusaink mintha nem akarnák észrevenni, hogy a lengyel–magyar barátság, vagy ahogyan a lengyelek fogalmazznak, testvériség nem véletlenül alakult ki az elmúlt ezer év során. Azt hiszem, elég pontosan megfogalmaztuk ennek lényegét, politikai tartalmát Kovács Istvánnal, amikor a következő mondatokat

helyeztük el a kormányzati szinten tervezett, de tíz éve megvalósulásra váró Szent Hedvig Lengyel–Magyar Közalapítvány preambulumban: „A barátság érzelmeken túli energiatarományát a közös érdek táplálja. Közös érdek és szolidaritás: az Európai Unió kulcsszavai, létének eszmei tartópillérei. A magyar–lengyel barátság ezért az Európai Unió eszmei előképének tekinthető.” Döntéshozóinknak ideje volna nagyon komolyan elgondolkodniuk ezen.

A nagypolitika világa mellett az eddigieknél sokkal jobban oda kellene figyelni az úgynevezett társadalmi diplomácia lehetőségeire, az emberek közötti kapcsolatra, minden eszközzel támogatva a tevékenységüket. Hadd mondjak egy jó példát arra, hogy miként működhetnek ezen a szinten a kapcsolatfejlesztő kezdeményezések. Nos, közelgett Andrzej Wajda *Katyń* című filmjének magyarországi bemutatója. Úgy alakult, hogy elsőként írtam a magyar sajtóban egy részletes, kemény, tényekkel alátámasztott anyagot a szovjet fogságba került lengyel tisztek tragikus sorsáról, mintegy felvezetésként a filmhez, hogy előkészítsem a nagymértékben tájékozatlan hazai közönséget a lényeg megértésére. A dolgozatot a *Magyar Hírlap* közölte hétvégi magazinjában, s később más médiumok is felhasználták az ebben foglaltakat. Az Uránia mozi, ahol az ünnepélyes bemutatót szervezték, s a budapesti Lengyel Intézet műsorfüzetei is idéztek a cikkemből. Utóbb tudtam meg, hogy fővárosi és kerületi önkormányzati döntéshozók ugyancsak ennek alapján kezdtek gondolkodni azon, hogy Óbudán egy parkot nevezzenek el a kátyni áldozatokról. A film aztán csak megerősítette őket elhatározásukban. És lám, 2008. október 29-étől egy kis budapesti tér ezt a nevet viseli. Lengyelországon kívül az egész világon ez az első olyan közterület, amely a kátyni gyilkosságokra emlékeztet. A tér névadó ünnepségének napján a XX. Század Intézet szervezésében történészkonferencia zajlott le Katyń témájában, a Terror Háza Múzeumban pedig a varsói Mártíromság és Harc Emlékét Őrző Tanács közreműködésével kiállítás nyílt az eseményről. Tessék: egy sajtóanyag miként járulhat hozzá, hogyan lehet gyűjtőzsinórja tartós értékek teremtésének... És a kormányzati politikának nem volt hozzá semmi, de semmi köze.

Egyébként sincs semmi új a nap alatt. Jut eszembe egy eset Mátyás királyunk idejéből. Azon ritka pillanatok egyikéről van szó, amikor nemzeteink történetében ellentétes érdekek vezéreltek bennünket, legalábbis állami szinten. Háborús konfliktus alakult ki Magyarország és Lengyelország között a cseh trón birtoklása ügyében. Mátyás és a lengyel Jagelló Ulászló Wroclawnál ütköztek meg. Mátyás ért oda előbb, három évre elegendő ellátással bevette magát a városba, és kívül hagyott pár száz fős könnyűlovasságot azzal a feladattal, hogy nyugtalanítsák a lengyeleket, és zavarják a hadsereg utánpótlási útvonalait. Az ostromlók egy idő után elkezdtek éhezni, Mátyás meg kedveskedő pimaszsággal kenyereket dobáltatott ki nekik, jelezve, hogy ő bizony jól van s ráér. Végül az ostromló lengyelek kértek békét, ami a világ hadtörténetében is egyedülálló esemény. Nos, ebből az időszakból fennmaradt egy érdekes levél. Az ezeréves határon álló lengyel városka, Muszyna polgármestere írta Bártfa első emberének. A szövegből kiderül, hogy az urakat s városaikat hosszú évekre visszanyúló, sokrétű együttműködés köti össze. Ám a mi szempontunkból a legfontosabb az utolsó bekezdés. Nagyjából így szól: „Tekintetes Uram, ugyan teljességgel tisztában vagyok véle, hogy miköztünk

mostan háborúság vagyon, mindazonáltal kérlek, ne feledkezzél el az esedékes tokaji borszállítmányok továbbításáról...”

S napjainkban ugyanez történik: politikusaink akár hajba is kaphatnak odafent, de nekünk itt lent ezzel törődnünk nem szabad. A mi feladatunk – Wojciech Młynarski Lengyelországban szállóigévé vált dalának szavaival fogalmazva – „tenni a dolgunkat, szívhangjainkra ügyelve”.

Ajánlott irodalom

Kiss Gy. Csaba – Mezei Károly – Molnár Imre (szerk.): *Vagy és leszel. Szalai Attila- emlékkönyv.* Budapest, Kairosz, 2021.

Szalai Attila: „Lengyelország nevelt férfiemberré” – Grzegorz Górny újságíró és Paweł Cebula ferences atya interjúja Szalai Attilával 2008-ban. In Bogdanska-Szadai Bożena – Szalai Attila: *A magyar kapcsolat.* Ford. Engelmayer Ákos, Kiss Gy. Csaba, Kovács István, Szalai Attila, Molnár Imre. Budapest, Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület, 2010.

Szalai Attila: *A múltból jelen, a jelenből jövő. Szélgjegyzetek a magyar nemzeti demokrata ellenzék lengyel kapcsolataihoz a XX. század utolsó harmadában.* Lakitelek, Retörki–Antológia, 2017.

Szalai Attila: *Máriabesnyő: Hol voltam, hol nem voltam.* Budapest, Kairosz, 2018.